

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ НАУК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ імені АНДРІЯ МАЛИШКА
КАФЕДРА КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

*Всеукраїнська науково-практична конференція
до Дня української писемності й мови та
150-річчя Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка*

**УКРАЇНСЬКА МОВА
ВЧОРА, СЬОГОДНІ, ЗАВТРА
В УКРАЇНІ І СВІТІ**

9 листопада 2018 року

Київ – 2019

*Схвалено рішенням Вченої ради НПУ імені М.П. Драгоманова
(протокол № 3 від 29 листопада 2018 року)*

Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі:
Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції /відп. ред.
С.В.Шевчук, відп. за випуск С.В.Глущик, О.В.Дияк. – К.: Вид-во НПУ
імені М.П. Драгоманова, 2019. – 126 с.

У збірнику вміщено доповіді мовознавців, молодих учених і студентів, які брали участь у конференції. Тематика доповідей охоплює питання мовної політики в Україні, аспекти професійної комунікації в сучасній освіті, проблеми лексикології, морфології, термінології та фразеології української мови.

Для аспірантів, студентів-філологів, учителів української мови загальноосвітніх шкіл та гімназій.

Редакційна колегія:

Шевчук Світлана Володимирівна, завідувач кафедри культури української мови, академік АН ВО України, кандидат філологічних наук, професор – **відповідальний редактор;**

Лобода Тетяна Михайлівна, доцент кафедри культури української мови, кандидат педагогічних наук;

Глущик Сергій Васильович, доцент кафедри культури української мови, кандидат філологічних наук – **відповідальний секретар;**

Дияк Олена Володимирівна, доцент кафедри культури української мови, кандидат філологічних наук – **відповідальний секретар;**

Підкамінна Людмила Василівна, доцент кафедри культури української мови, кандидат філологічних наук;

Виноградова Юлія Борисівна, старший викладач кафедри культури української мови.

Рефлексія

– У кола записати всі слова, які ви сьогодні запам'ятали і назвати цю множину.

(Елементи математичної логіки)

*Лобода Тетяна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, м. Київ,
кандидат педагогічних наук, доцент*

ЗНАЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ І. ФРАНКА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ

У 2-й половині 19 ст. тривала боротьба за фонетичний правопис проти етимологічного, особливо в Галичині. Саме у цей час своє вагоме слово у справі розбудови правописної системи української мови сказав у своїх наукових розвідках І.Я. Франко. У суперечках про те, чи для письменства Галичини більш придатними є язичіє чи народна мова і чи доцільно творити окремий варіант літературної мови, Франко не відразу зміг визначитись і певний час, як зазначав у автобіографії, «хитався на сей та на той бік... В спорах крукових не грав майже ніякої ролі, а хоч у «Друзі» мусив зразу друкувати «язичієм», то все-таки у себе писав фонетикою і народним язиком» [2, с. 210]. Важливу роль у виробленні його поглядів на українську літературну мову відіграла широка обізнаність з лінгвістичними працями про різні слов'янські мови і з історією боротьби за утвердження народної мови у слов'янських літературах. Саме це давало йому змогу кваліфіковано оцінювати граматичні роботи, створені в Східній Україні (граматику О. Павловського, 1818, статтю про фонетичний правопис А. Метлинського, 1848) і в Галичині. Перші, на його думку, давали опис справді народної мови, другі – суміші народної і старокнижної. Полеміка про принципи правопису була різновидом

дискусії про писемну мову для «галицьких русинів». Оцінюючи її вже пізніше, І. Франко писав: «Від самого початку нашого літературного відродження, від «Русалки» Шашкевича «...ведеться та боротьба з завзяттям, гідним ліпшої справи, а з безмірною шкодою для нашої літератури. Ідеї, форму, стиль, мову, все ми занедбали за тою боротьбою о букви...» [4, с. 150].

Якщо питаннями граматичної будови мови Франко сам не займався і цікавився ними тільки як філолог широкого профілю, то питанням правопису і суперечок навколо його принципів він присвятив статті «Етимологія і фонетика в южноруській літературі» (1894), «Конечність реформи учення руської літератури по наших середніх школах» (1899), «Наські українські казки» Бодяньського (1903), «Азбучна війна в Галичині 1859 р.» (1913) і працю під тим же заголовком, вірш «Марш галицько-руських «твердих» (1899).

В одних із них розглядається історія правопису в Східній Україні і суперечки щодо правопису в Західній («Етимологія і фонетика...»), в інших – боротьба за алфавіт («Азбучна війна...») або окремі випадки з орфографії. Оцінюючи стан розвитку літератури в 50-60-х роках, він з гіркотою констатував, що «на літературнім полі ся доба не то що не лишила ніяких видніших, цінних творів, але навпаки поновила період такої мертвечини та схоластики, якій пару у нас можна знайти хіба де в 18 ст. Се була доба, – додавав з іронією, – славної «азбучної війни» [3, с. 2].

Боротьбу проти латинізації алфавіту, що відбулася в 1859 році, І. Франко висвітлив у праці «Азбучна війна в Галичині 1859 р.». Автор подав суто історіографічний опис (подав усі документи) цього епізоду в історії Галичини. Письменник виступив проти спроби австрійського уряду, зокрема галицького губернатора, законодавчим шляхом у Галичині латинізувати український алфавіт (а саме – чеську видозміну латинського алфавіту). Ініціатива реформи українського алфавіту належала намісникові Галичини Агенору Голуховському. За дорученням австрійського уряду та міністерства освіти чеський філолог Йосиф Їречек, що виконував обов'язки співредактора шкільних підручників для всіх народів, об'єднаних Австрійською імперією, склав систему латинки для української мови, яка була затверджена австрійським урядом (1859) для офіційного вжитку. Це було вже другою спробою латинізації українського алфавіту після пропозиції Й. Лозинського запровадити абецадло – польський алфавіт (1834). Але рішучі протести прогресивної громадськості, її численні виступи в пресі змусили реакційні кола відступити (окремі видання латиницею алфавіту 1861 і 1882 успіху не мали). У своїй статті І.Я. Франко гостро розкритикував аргументи Й. Їречка та його попередника Й. Лозинського на користь латинки, ствердивши необхідність збереження традиційного для українців кириличного письма: «Все те значно

змінняє питанє про практичність і потребу заведеня кирилиці до руського письменства, поминаючи вже те, що в 30-их рр. мин. віку руським письменникам не снила ся ще можливість заведеня фонетичного правопису до руського письменства, яка зробила руське письмо здібним до віддання всіх звуків руської мови і навіть усіх діалектичних відтінків, а з другого боку поклала виразні межі всім заходам польонізаційним та об'єднательно-русифікаційним, які при помочи азбуки хотіли фальшувати руську мову на користь вимріяного єдинства «малоруського» та «великоруського» нарічій. Так само не почували ще тодішні наші письменники всего богатства та ріжнородности нашого старого письменства, того доси ще невичерпаного скарбу, якого не заступить нам ніяке чуже письменство і яке сміло можемо вважати тривкою основою культурного та духовного розвою нашого народа» [1, с. 221]. Так характеризував у своїй праці ці словесні дебати за алфавіт. Але водночас констатував, що вони мали один корисний наслідок – призвели, зрештою, до утвердження «гражданки».

У своїх статтях «Етимологія і фонетика в южноруській літературі» (1894) І. Франко, вступивши у полеміку із захисниками етимологічного правопису, науково обґрунтував переваги фонетичного правопису для української літературної мови. Цьому була і присвячена віршована пародія «Марш галицько-руських «твердих». Він спростував головну тезу прихильників етимологічного правопису – про його тисячолітню історію та «безтрадиційність» фонетичного. «Кирило і Мефодій, – писав він, – коли справді вони видумали слов'янські, кирильські письмена, писали ними первісно фонетично і то так, що ми нині мусимо подивляти їх тонкий слух і добре чуття до різних звукових осібностей слов'янської мови» [4, с. 152]. Характеризуючи далі здобутки нової літератури, автор статті пише: «...вона виросла на принципі фонетичної писовні, що вона оскільки була народною, остільки була й фонетичною, що кожда реакція против фонетики до традиційного етимологічного хаосу була zarazом реакцією проти живої народної мови і против живого змісту» [4, с. 155-156]. Простежуючи розвиток письменства на Русі в 11-16 ст., Франко відзначав різницю між писемною і живою усною мовою, яка в окремих елементах потрапляла до цього письменства, і констатував, що правопис при цьому тільки вбивав живу мову. Висновки, зроблені письменником, спростували всі аргументи прихильників традиційної (етимологічної) орфографії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Русанівський В.М. Історія української літературної мови. – К., 2001. – С. 221.

2. Франко І. Азбучна війна в Галичині 1859 р. // Історія українського правопису 16-20 століття. Хрестоматія / Упорядники В.В. Німчук, Н.В. Пуряєва. – К.: Наук. думка, 2004. – С. 210–227.
3. Франко І. Автобіографія з листа до М. Драгоманова // Твори. – С. 2.
4. Франко І. Шість листів галицьких старорусів // Зап. наук. т-ва ім. Т.Г. Шевченка. – Львів, 1902. – Т. 48. – Кн. 4. – С. 150–156.
5. Франко І. Етимологія і фонетика в южноруській літературі // Зібрання творів: В 50-ти т. – К., 1976. – Т. 3. – С. 150.

*Маишталер Людмила,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, м. Київ*

МЕТАФОРИ У ТВОРЧОСТІ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ

Актуальність теми. Використання метафор у поетичному тексті пов'язане з умінням маркувати стилістичні засоби, вимірювати їх експресивність. Без метафор поетичні твори просто бідніють, стають сухими і нецікавими. Метафора є продуктивним засобом вираження авторського світобачення в поезіях О. Олеся.

Стан дослідження проблеми. Дослідження метафори як особливої семантичної одиниці нерідко ставало темою праць вчених-лінгвістів, зокрема, Балабан О.О., Волошиної О.К., Гливінської Л.К., Іванюка Б.П., Кононенко В., Кравець І.В., Лісничого Д.В., Рікера П. та ін. Проблематика метафоричності творів Олександра Олеся недостатньо широко розроблена, серед тих, хто займався цим питанням, слід відзначити таких авторів, як Чепелик О.А., Романов С., П'ятаченко С. та ін.

Об'єкт дослідження – мова поезії Олександра Олеся.

Предмет дослідження – метафоричні структури поетичної мови Олександра Олеся.

Мета дослідження – дослідити способи і принципи використання і творення метафор у поезіях Олександра Олеся.

Виклад основного матеріалу. Метафора (від грец. *μεταφορά* – «перенесення») – семантичний процес, при якому форма мовної одиниці або оформлення мовної категорії переноситься з одного об'єкта позначення на інший на основі певної подібності між цими об'єктами при відображенні в свідомості мовця [9, с. 307].

Основна сфера функціонування художньої метафори – поетичний текст. Серед ознак, які споріднюють поезію та метафору: злиття образу й змісту,